

VANHAN MUSIIKIN KAUNEIMMAT JOULULAULUT

7.12.2023 klo 18 Viinikan kirkko

OHJELMA

1. Johann Pachelbel: Vom Himmel hoch, da komm ich her (P. 52) | *Martti Syrjäniemi, urut*
2. Enkeli taivaan / Vom Himmel hoch / Tuon teille ilosanoman | **yhteislaulu**
3. J. S. Bach: Vom Himmel hoch, da komm ich her (BWV 700) | *Martti Syrjäniemi, urut*
4. M. Praetorius: Es Ist ein Ros entsprungen | *Vokaaliyhtye Lumous*
5. On ruusu lisain juureen, virsi 23 | **yhteislaulu**
6. Personent Hodie | *Vokaaliyhtye Lumous & yhteislaulu*
7. In dulci jubilo | *Vokaaliyhtye Lumous & yhteislaulu*
8. Tempus adest Floridum/Good King Wencelas | *Vokaaliyhtye Lumous & yhteislaulu*
9. Greensleeves | *Debra Gomez-Tapio, harppu*
10. What child is this? | **yhteislaulu**
11. Joseph est bien marié | *Vokaaliyhtye Lumous & yhteislaulu*
12. Heinillä härkien | **yhteislaulu**
13. Jeesus Kristus meille nyt, virsi 16 | **yhteislaulu**
14. Gaudete | *Vokaaliyhtye Lumous & yhteislaulu*

ESIINTYJÄT

Vokaaliyhtye Lumous on keskiajan ja renessanssin vokaalimusiikkiin erikoistunut kokoonpano. Heitä yhdistää rakkaus vanhaan musiikkiin ja ilo tuottaa kuulijoille mieleen jääviä konserttielämyksiä. Yhtyeen taiteellisena johtajana toimii newyorkilaissyntyinen muusikko **Debra Gomez-Tapio**. Usein Lumouksen konsertit ovat tarinallisia. Yhtyeen uusimmat ohjelmat käsittelevät ajankohtaisesti ihmiskunnan harmina levinneitä epidemioita (*Fortuna desperata*) ja absoluuttisen valankäytön turmiollisia vaikutuksia (*Kuninkaan narri*). Tilaisuudessa laulavat sopraano **Kaisa Kelloniemi**, kontra-altto **Elina Aho-Kuusama** sekä baritoni **Lauri Solin**. Yhtyejohtaja Debra Gomez-Tapio soittaa keskiaikaisia ja renessanssiharppuja.

Lumous toimii myös yhteislauluissa esilaulajana.

Martti Syrjäniemi suoritti musiikkiopinnotsa Helsingin Sibelius-Akatemiassa ja valmistui sieltä musiikin maisteriksi vuonna 1997 (urkujen A-tutkinto 1999). Ulkomaisia opintoja hänellä on mm. Hampurista ja Pariisista. Syrjäniemi on toiminut Tampereen Eteläisen seurakunnan johtavana kanttorina vuodesta 2015. Vuonna 2018 hänelle myönnettiin *director cantus* -arvonimi.

Ville Vuolanto on historian yliopistonlehtori Tampereen yliopistossa sekä vanhempien aikojen tutkimuskeskus Triviumin johtaja. Hän toimii konsertin juontajana, ja on ollut päävastuussa konsertin ohjelman suunnittelusta. Tekstien käännökset (jos muuta ei mainita), ovat hänen käsialaansa.

Trivium on monitieteinen Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan tutkimuskeskus. Se kokoaa ja edistää yhteiskunnallisen muutoksen ja pitkien jatkumoiden tutkimusta antiikissa, keskiajalla ja uuden ajan alussa. Tutkimustoiminnan punaisina lankoina ovat pitkä jatkumo ja perinteisten aikakausi- ja oppiainerajojen ylittäminen. Keskeistä on myös opiskelijoiden integroiminen varhaisessa vaiheessa tutkimuksen pariin, sekä tutkimustulosten välittäminen yhteiskuntaan.

1. Vom Himmel hoch, da komm' ich her (J. Pachelbel, P. 52)

Enkeli taivaan -virren sävelmä lienee Lutherin itsensä käsialaa, ja se tunnetaan jo vuodelta 1539. Sävelmää käytettiin barokin aikana usean urkukooraalin pohjana. Yksi tunnetuimmista on tämä Johann Pachelbelin vuonna 1693 säveltämä koraalialkusoitto – kuuluisampia ovat toki Johann Sebastian Bachin koraalit, joista yhden (BWV 700, todennäköisesti vuodelta 1708) kuulemme heti yhteislaulun jälkeen.

2. Enkeli taivaan/Vom himmel hoch/Tuon teille ilosanoman

Enkeli taivaan -virren teksti syntyi Martti Lutherin oman perheen iloksi todennäköisesti jouluksi 1534, ja sanat painettiin jo seuraavana vuonna ensimmäistä kertaa. Virsi levisi hyvin nopeasti protestanttisessa maailmassa. Suomalaisessa virsikirjassa laulu on ollut jo vuodesta 1605 saakka.

Yhteislaulu

1. Enkeli taivaan lausui näin:
Miks hämmästyitte säikähtäin?
Mä suuren ilon ilmoitan
maan kansoille nyt tulevan.

3.(1.) Tuon teille ilosanoman
nyt taivaan Jumalan
Ja rauhan riemun sana se
on viesti koko kansalle.

2.(1.) Vom Himmel hoch, da komm ich her.
Ich bring' euch gute neue Mär,
Der guten Mär bring ich so viel,
Davon ich sing'n und sagen will.

4.(2.) On lapsi tänään syntynyt,
on suuri Herran armo nyt.
Hän Kristus, poika Jumalan,
lyö vallat turman kuoleman.

3. Vom Himmel hoch, da komm' ich her (J. S. Bach, BWV 700)

4. Es ist ein Ros' entsprungen (M. Praetorius)

"Es ist ein Ros' entsprungen" on kautta Euroopan laajasti tunnettu joululaulu. Michael Praetoriuksen (1571-1621) kokoelmassa Musae Sioniae (Siionin muusat) vuonna 1609 julkaistu kuorosovitus perustuu 1400-luvulta peräisin olevaan Maria-lauluun. Ruusu ymmärrettiin keskiajalla juuri Marian symbolina. Taustalla on Jesajan kirjan 11 luvun ensimmäinen säe: "Iisain kannosta nousee verso, vesa puhkeaa sen juuresta ja kantaa hedelmää" sekä saksalaisen munkki Conraduksen rukouskirjan (1588-89) teksti.

5. On ruusu Iisain juureen

"Es ist ein Ros' entsprungen" löytyy suomennettuna virtenä numero 23. Sanat ovat Anna-Maija Raittilan vuonna 1986 uudistamat. Suomeksi tästä laulusta on aikanaan tehty kymmenkunta eri käännöstä tai sanoitusta. Maria ja ruusu -teemaa huomattavasti tunnetummat Suomessa ovat sanat, jotka alkavat "Tuo armon valkokyyhky".

Yhteislaulu

1. On ruusu Iisain juuren
nyt kukkaan puhjennut.
On pyhä kirja suuren
sen ihmeen kertonut.
Tuo kukka suloinen
valaisee talviyötä
keskellä pakkasen.

2. Näin ruusun pyhydestä
soi sana Jesajan:
"Hän syntyy neitsyestä,
Messias Jumalan."
On Herra armossaan
sen ihmeen itse luonut
ja tullut päälle maan.

E ist ein Rosß entsprungen/ aus ei-ner Wurzelhartz/
Das Kneßlein/ das ich mei- ne/ dar von E- sai es sagt/
als vns

als vns die al-ten singen/ aus Jesse kam die art/ vnd hat ein blümllein bracht/
hat vns gebracht/ al-les ne/ Mary die rei-ne Magd/ aus Gottes ew- gen rath/
mit ten im kal-ten Winter/ wol zu der hal-ben Nacht.
hat sie ein Kind ge-bohren/

6. Personent Hodie (Raikukoot ylistystä)

Piae Cantiones -kokoelmasta (1582), nro 9. Sävelmä ja sanat ovat kuitenkin melko samanlaiset jo vuonna 1360 laaditussa Moosburgin graduaalissa (Saksan Baijerista).

1. säkeistö latinaksi

Personent hodie voces puerulae:
laudantes iucunde qui nobis est natus,
summo Deo datus,
et de vir, vir, vir, et de vir, vir, vir
et de virgineo ventre procreatus.

Käännös 1. säkeistöstä

Raikukoot tänään lapsosten äänet
ylistäen kauniisti meille syntynyttä
korkeimman Jumalan on lahjaa,
joka neit neit neit, joka neit neit neit
joka neitseellisestä kohdusta syntyi

Yhteislaulu

1. Lapsoset, laulakaa, riemuiten veisatkaa Herralle kunniaa:
syntyi ainokainen poika taivahinen.
Neytsyt sai, sai, sai, neitsyt sai, sai
Neitsyt sai lapsosen, Neitsyt Maariainen

2. Maailmaan tullessaan seimeen hän lasketaan olkihin nukkumaan.
Korkein Herra taivaan näin on köyhä aivan.
Voiton saa, saa, saa, voiton saa, saa
Voiton saa kuitenkin tullen tänne vaivaan.

3. Kuninkaan itämaan lahjat tuo tullessaan, edessään polvillaan
ovat mahtavimmat, herrat korkeimmat.
Kullan tuo, tuo, tuo, kullan tuo, tuo,
Kullan tuo suitsukkeen idän viisahimmat

4. Virsi siis soikohon, riemuin kaikukohon, ylistys loputon
tulkoon auttajalle, kaikkein korkeimmalle!
Päälle maan, maan, maan, päälle maan, maan,
Päälle maan Jeesus sai, kiitos Jumalalle.

7. In dulci jubilo (Suloisella juhlamielellä)

Alunperin saksalainen, enkelien päivään (mikkelinpäivään, 29.9.) liittynyt laulu 1300-luvun alkupuolelta. Laulu on mahdollisesti mystikko Henrich Suson säveltämä. *Piae Cantiones* -kokoelmassa tämä on nro 15, ja niin sanotussa Vanhassa virsikirjassa virsi 124 (vuodelta 1701). Laulussa perinteisesti vuorottelevat latinankieliset ja kansankieliset säkeistöt. Nykyissä virsikirjasta (nro 18) tästä perinteestä on luovuttu. Ennen yhteislaulua Elina Aho-Kuusama ja Kaisa Kelloniemi esittävät Michael Praetoriuksen (1571-1621) version laulusta.

Yhteislaulu

1. In dulci jubilo,
Nyt on iso ilo,
Mailman Messias makaa
In praesepio,
Paistaa kuin aurink' armas
Matris in gremio:
Alpha es et O,
Alpha es et O.

2. O lesu parvule
för tigh är migh so we
Tröst migh i mitt sinne
O puer optime
Lätt migh tin godheet finne
O princeps gloriae,
Trahe me post te,
trahe me post te.

3. O Patris charitas,
O nati lenitas!
Pirut rumat meit' kaasit,
Per nostra crimina,
Siis sinä meille saatit
Coelorum gaudia,
Auta sinn' Herra,
Auta sinn' Herra.

4. (1.) In dulci jubilo,
Nun singet und seid froh!
Unsers Herzens Wonne
Leit in praesepio;
Und leuchtet wie die Sonne
Matris in gremio.
Alpha es et O!
Alpha es et O!

8. *Tempus adest floridum* / Good King Wenceslas

Piae Cantiones -kokoelmasta (1582, nro 89), alunperin kevätlaulu, jonka nimi viittaa kevään kukoistukseen. Laulun sanat ovat säilyneet lähes muuttumattomina vähintään vuodesta 1230, sillä teksti löytyy myös baijerilaisesta *Carmina Burana* -kokoelmasta (nro 142). Vuonna 1853 englantilainen anglikaanisen kirkon pappi John Mason Neale laati säveleen aivan uudet sanat, ja laulusta tuli yksi rakastetuimmista englantilaisista joululauluista.

1. säkeistö latinaksi

Tempus adest floridum,
surgunt namque flores,
Vernales in omnibus
imitantur mores,
Hoc, quod frigus laeserat,
reparant calores,
Cernimus hoc fieri
per multos labores.

Käännös 1. latinankielisestä säkeistöstä

On tullut aika kukoistava,
kukat nousevat esiin
ja kaikki jäljittelevät
kevään esimerkkiä.
Sen minkä pakkanen haavoitti
nyt korjaa lämpö.
Huomamme, ettei tämä
tapahdu helposti.

Yhteislaulu

1. Good King Wences'las looked out, on the Feast of Stephen,
When the snow lay round about, deep and crisp and even;
Brightly shone the moon that night, tho' the frost was cruel,
When a poor man came in sight, gath'ring winter fuel.

2. (3.) "Bring me flesh, and bring me wine, bring me pine logs hither:
Thou and I shall see him dine, when we bear them thither."
Page and monarch, forth they went, forth they went together;
Through the rude wind's wild lament and the bitter weather.

3. (4.) "Sire, the night is darker now, and the wind blows stronger;
Fails my heart, I know not how; I can go no longer."
"Mark my footsteinrich Suson s, good my page. Tread thou in them boldly
Thou shalt find the winter's rage freeze thy blood less coldly."

4. (5.) In his master's steps he trod, where the snow lay dinted;
Heat was in the very sod which the saint had printed.
Therefore, Christian men, be sure, wealth or rank possessing,
Ye who now will bless the poor, shall yourselves find blessing.

9. Greensleeves / What is this child?

Tämä ensimmäisen kerran vuonna 1580 dokumentoitu, tuntemattoman englantilaisen säveltäjän luoma melodia nousi nopeasti hyvin suosituksi.

10. What is this child?

Vaikka Lady Green Sleevesistä kertovan laulun alkuperäisimmät sanat kuvaavat torjuttua rakkautta, sävelmä yhdistettiin jouluun viimeistään 1600-lopulta lähtien. Suosituimmiksi muodostuivat sanat, jotka kirjoitti William Chatterton Dix vuonna 1865.

Yhteislaulu

1. What Child is this who, laid to rest,
On Mary's lap is sleeping?
Whom angels greet with anthems sweet,
While shepherds watch are keeping?
This, this is Christ the King,
Whom shepherds guard and angels sing;
Haste, haste to bring Him laud,
The Babe, the Son of Mary.

2. Why lies He in such mean estate,
Where ox and ass are feeding?
Good Christians, fear, for sinners here
The silent Word is pleading.
Nails, spear shall pierce Him through,
The cross be borne for me, for you;
Hail, hail the Word made flesh,
The Babe, the Son of Mary.

3. So bring Him incense, gold, and myrrh.
Come peasant, king to own Him;
The King of kings salvation brings,
Let loving hearts enthrone Him.
Raise, raise a song on high,
The virgin sings her lullaby;
Joy, joy for Christ is born,
The Babe, the Son of Mary.

11. Joseph est bien marié (Joosef pääsi hyviin naimisiin)

Tämä on hyvin tunnettu joululaulu ranskankielisessä maailmassa. Sävelmä on peräisin Champagnen maakunnasta vuoden 1600 tienoilta, ensimmäisen kerran lastenloruna *Quand Birot voulut danser*. Joululauluna sävelmä tunnetaan myös 1600-luvulta. Tunnetuin versio lienee Marc-Antoine Charpentierin (1643-1704) joululaulukokoelmasta. Teksti perustuu Matteuksen evankeliumiin. Alkuperäisessä on kuusi säkeistöä, suomalaisversion kolmeen säkeistöön sanat on laatinut Hilikka Norkamo.

1. |: Joseph est bien marié
À la fille de Jessé. :|
C'était chose bien nouvelle
D'être mère et pucelle.
Dieu y avait opéré:
Joseph est bien marié.

1. Joosef oli päässyt hyviin naimisiin
lisain tyttären kanssa.
Oli aivan uutta olla äiti
ja samalla neitsyt.
Jumala oli saanut sen aikaan:
Joosef pääsi hyviin naimisiin

2. |: Et quand ce fut au premier
Que Dieu voulut nous sauver. :|
Il fit en terre descendre
Son seul fils Jésus pour prendre
En Marie humanité:
Joseph est bien marié.

2: Ja koska ensin Jumala
tahtoi meidät pelastaa,
lähetti hän maan päälle
Jeesuksen, ainoan poikansa ottamaan
Mariassa ihmisyyden.
Joosef pääsi hyviin naimisiin

Yhteislaulu:

1. Joosef hän tuo hurskas mies
kihlannut on Marian
vaikka murheeksensa ties
lasta hänen kantavan:
"Oi miksi näin sä teit, rakkaimpani
Riemunhan pois veit rinnastani,
mitä tehdä saattaisin,
anteeksiko antaisin?"

2. Yöllä Joosef unestaan
herää ääneen enkelin:
"pelko jätä kokonaan,
Herra on sun kanssasi.
Taivainen lapsi on pienokainen
Herramme poika on ainokainen.
Kerran on hän armossaan
vapahtava maailman."

3. Viestin tämän kuultuaan
Joosef rauhaan mielen sai.
Luokseen otti Marian,
hellän huolen antoi ain'.
Tähdet ne loistavat kirkkaimmillaan
enkelten laulu soi tyyneen iltaan:
"Jumalalle kunnia
olkoon korkeudessa"

12. Heinillä härkien (Entre le bœuf et l'âne gris)

Ranskalainen joululaulu 1500-luvun alusta. Alkutekstin härkä, aasi, kukat ja enkelit viittaavat aikanaan hyvin suosittuun niin kutsuttuun Pseudo-Matteuksen evankeliumiin (joka on peräisin 600-luvun alusta). Ranskalaisessa alkutekstissä ei ole viittausta Jeesuslapsen myöhempään kohtaloon ja risiinnautitsemiseen, vaan tämä on laulun suomentajan, Martti Korpilahden, perua vuodelta 1926.

Yhteislaulu

1. Heinillä härkien kaukalon
nukkuu lapsi viaton.
Enkelparven tie, kohta luokse vie
rakkautta suurinta katsomaan.

2. Helmassa äitinsä armahan
nukkuu Poika Jumalan.
Enkelparven tie, kohta luokse vie
rakkautta suurinta katsomaan.

3. Entre les roses et les lys
Dort, dort, dort le petit fils
Mille anges divins, mille séraphins
Volent à l'entour de ce grand dieu d'amour.

4. En ce beau jour si solennel
Dort, dort, dort l'Emmanuel
Mille anges divins, mille séraphins
Volent à l'entour de ce grand dieu d'amour.

Käännös

3. Ruusujen ja liljojen keskellä
nukkuu, nukkuu, nukkuu pieni lapsi.
Tuhannet jumalaiset enkelit ja serafit,
lentävät rakkauden
suuren Jumalan ympärillä

4. Tänä kauniina ja juhlallisena päivänä
nukkuu, nukkuu, nukkuu Immanuel.
Tuhannet jumalaiset enkelit ja serafit,
lentävät rakkauden
suuren Jumalan ympärillä

14. Jeesus Kristus meille nyt (Veni redemptor gentium)

Nykyisen virsikirjan virsi 16 perustuu vanhaan gregoriaaninen hymniin. Sanat pohjautuvat Milanon piispa Ambrosiuksen (n. 340 – 397) kirjoittamaan *Veni redemptor gentium* (Tule, maailman vapahtaja) -hymniin. Hymnin on protestanttisessa maailmassa tehnyt tunnetuksi erityisesti Martti Lutherin käännös vuodelta 1524 (*Nun komm, den Heiden Heiland*). Suomalaiset sanat on uudistanut viimeksi Anna-Maija Raittila vuonna 1986.

Yhteislaulu

1. Jeesus Kristus meille nyt
neitseestä on syntynyt.
Ihmiseksi Jumala
tuli tänne taivaasta.

2. Kansa kaiken maailman
näkee ihmeet Jumalan:
Sana tuli lihaksi,
tänne ihmislapseksi.

3. (1.) Nun komm, der Heiden Heiland,
der Jungfrauen Kind erkannt,
dass sich wunder alle Welt,
Gott sollch Geburt ihm bestellt.

4. (7.) Jumalalle kunnia
olkoon korkeudessa,
maassa rauha, suosio,
hyvä tahto, sovinto.

14. Gaudete (Iloitkaa)

Keskiaikaiseen sävelmä, joka on säilynyt *Piae Cantiones* -kokoelmassa (1582, nro 24). Vaikka sävelmästä ei tunneta vanhempaa versiota, on se todennäköisesti jo 1400-luvulta. Laulu on kansainvälisesti tunnetuin *Piae Cantiones* -lauluista, lukuisine versioineen ja levytyksineen.

Yhteislaulu (kertosäkeen osalta)

Gaudete, gaudete Christos est natus
Ex Maria virgine, gaudete.

(Kertosäe:)

Gaudete, gaudete Christos est natus
Ex Maria virgine, gaudete.

Tempus adest gratiae hoc quod optabamus,
Carmina laetitiae devote reddamus.

Gaudete...

Deus homo factus est natura mirante,
Mundus renovatus est a Christo regnante.

Gaudete...

Ezechielis porta clausa per transitur
Unde lux est orta salus invenitur.

Gaudete...

Ergo nostra contio psallat iam in lustro,
Benedicat domino salus regi nostro.

Gaudete...

Käännös

Iloitkaa, iloitkaa: Kristus on syntynyt
neitsyestä Mariasta, iloitkaa.

(Kertosäe)

Iloitkaa, iloitkaa: Kristus on syntynyt
neitsyestä Mariasta, iloitkaa.

On tullut se armon aika, jota
kaipasimme.

Ilolauluja esittäkäämme hartaasti.
Iloitkaa...

Luonto hämmästyi kun Jumala tuli
ihmiseksi.

Kristus-kuningas uudisti maailman.
Iloitkaa...

Hän kulkee Hesekielin suljetun
portin kautta,
josta valo koittaa ja löytyy pelastus.
Iloitkaa...

Niinpä joukkomme jo laulaa
puhdistuneena,
pelastuneena kiittää Herraa,
kuningastamme.
Iloitkaa...

XXIV. 35

DISCANTVS.

*G*audete, gaudete Christus
est natus ex Maria virgine, gaudete.

ALTVS.

*G*audete, gaudete Christus est natus ex Ma-
ria virgine, gaudete.

TENOR.

*G*audete, gaudete Christus est natus ex
F Maria

Alkuperäisen *Piae Cantiones* -julkaisun *Gaudete* -laulun alku vuodelta 1586. Käsikirjoitus on Kansalliskirjastossa.

Käsiohjelman enkelit on kuvattu Taivassalon kirkossa (maalattu 1460-luvulla). Kannen seinäkuva on Paltaniemen kirkosta (Emanuel Granberg 1778-1781).

Maailman lapset tarvitsevat apuasi!

Tue Suomen lähetykseuran Kauneimmat joululaulut -keräystä 2023

MobilePay: 52770 (haluamasi summa)

Tekstiviesti: JOULU24 (24€), JOULU36 (36€), JOULU50 (50€) numeroon 16155

Tilisiirto: Suomen Lähetysseura IBAN FI38 8000 1400 1611 30 ja Viesti: JoulU23

TAMPEREEN
ETELÄINEN
SEURAKUNTA

KAUNEIMMAT
JOULULAULUT

TAMPEREEN VANHAN
MUSIIKIN YSTÄVÄT RY